

INDEKS KNJIGA

i račvanje struktura i značenja verzija postaje relevantan put za tumačenje samog stvaralačkog procesa, s jedne strane, i s druge: objektivnovrednog stvaralačkog dosjega pojedinog stvaraoca.

Jedan od značajnih problema za koji je Popović ponudio prihvatljivo rešenje jeste problem odnosa verzije i varijante. Iako je rešenje aproksimativnog karaktera, budući da je nemoguće strogo odrediti liniju koja razdvaja varijantu kao relativno parcijalnu i zavisniju intervenciju u delu od verzije kao dela koje intervencijom autora postalo jedna nova, celovita i samostalna pesnička tvorevina, sigurno da je ono ipak od nesumnjivog operativnog značaja. Pitanje je možda samo po kojim kriterijumima suditi o *bitnim* i *nebitnim* intervencijama u strukturu dela.

Pisana čitko, što je danas retka i vredna odlika, *more geometrico*, znalački postavljajući pitanja i nudeći odgovore, ova knjiga će tek postati značajan datum u našoj književnoj teoriji.

Jovica Aćin

MILAN KOMNENIĆ: TI, RIDOKOSA OLUJO

Nolit, Beograd, 1975.

Nećemo pogrešiti ako reknemo da je Milan Komnenić sa svojom četvrtom knjigom pesama *Ti, ridokosa olujo* konačno stao na tačku račvanja, tačku čija se mogućnost dala naslućivati pomoću mestimičnih putokaza rasutim u prethodnim knjigama ovoga autora. Izvesno, gotovo radikalno preusmerenje u poimanju i praktikovanju pesme nosi njegov sada publikovani pesnički rad.

Ako su ranije pesme M. Komnenića pripadale području poezije shvaćenoj kao mračni razgovor (kako joj se on ovoga puta ruga), području u kome su se kovala »sudbonosna« pitanja, poeziji kojom je preovladavala himničnost, jedan monotoni ritam od čije se hipnotičnosti nije bilo baš lako otrgnuti, sada imamo priliku da se susretnemo sa drukčijim, raspusnijim, slobodnijim glasom pesme u kojoj je jezik kadar i da »vijorik«, da se »izdužuje«, nadima, da ždere najraznorodnije stvari, ukratko: da u isti čas bude na više mesta, da se služi različitim leksikama i da pluralitetom rečnika razara jedinstvo i autoritet jednog jedinog rečnika, jedne jedine pesničke odluke. Poput zmjskog jezika, pesma palaca, štrca reči koje se splicu u moderan jezički pejzaž, u »snohvatni splet«. Međutim, logika sna koja bi ovde htela, na izgled, da nam se predoči kao logika jezičke prakse u pesmi (otuda i naslov jedne pesme: *Snohvatni splet*), nije ništa drugo do neka vrsta izgovora za nešto mnogo dalekosežnije i presudnije kada je reč o savremenim perspektivama pesničke delatnosti. Komnenić sa sintagmom »snohvatni splet«, u stvari, gotovo krvnički parodira tradicionalne, romantičke napore u poeziji, s jedne strane, a s druge: otkriva vidik koji je u velikim pesničkim pokušajima i temama uvek bio prečutkivan, vidik u čijoj se crti zbivaju događaji istinski odsudni za čoveka i njegov svet. Ta dvostrukost je rečena u mahu sa poslednja dva stiha pesme s pomenutim naslovom:

zvonilo je na večernje u XVIII veku, tramvaji su vukli radničku klasu u predgrađa.

Pesnička namera Komnenićeva je konkretna. Nepovratno raskinuti sa svim iluzijama koje je o samom sebi i svetu gradilo tradicionalno pesništvo.

Svu snagu svoje nove pustolovine autor je posvedočio na stalnoj i jednoj od čelnih tema poezije, na »ljubavi«. Može se reći, knjiga *Ti, ridokosa olujo* je knjiga ljubav-

nih pesama, ali ljubavnih pesama u kojima je ljubavni odnos u potpunosti preuređen spram poretku koji nailazimo u ljubavnim pesmama uobičajenog soja. »Ljubav« je u ovim pesmama predočena poput oluje koja šestari — kuhinjom i kozmetičkim salonom. To je čitav jedan novi sistem vrednosti čiji jezik na lomaču prilaze, bar tome stremi, sve one vrednosti koje je u sebe, kao vrhunske, kao sami indeks duha koji poriče svaku telesnost, interiorizovala Evropa, ono zapadnjačko čija sklonost ka ekonomisanju svake vrste je i pesnički jezik učinila prozirnim, podatnim za ideološke mahinacije.

Česta i smišljena upotreba inverzija samo još više uvećava izvornost, čisti dah i neočekivane intenzitete pesničke reči. Ni jedan odjek značenja se ne gubi u toj reči, sva dobijaju puni i produktivan izraz. Taj zanat izlaganja mnoštva značenja jedne reči sa značenjima druge, a da pri tome ne dolazi do potiranja nego upravo do pojačavanja jeste zanat kome ovoga puta možemo da zahvalimo za jedno izuzetno čitalačko zadovoljstvo, za rizik odluke za koju bi bilo greh odreći je se, iako je ona uvek za korak ispred onoga o čemu se odlučuje. Otu da je Komnenićeva odvažnost svojevrsna i nesumnjiva.

Jovica Aćin

RADOVAN ŽDRALE: MESEČEVA BERBA

Stražilovo, Novi Sad, 1975.

Janko Ercegovac, arheolog na tragu bogatog života nekadašnje neseobine »Pratum Viride«, zagnjuren u davni život koji se razaznaje po bereljeffima i kostima žitelja u dubokom humusu Panonije, zagledan u bivše svim svojim bićem tragača — živi svoj jedinstavan, svagdanji, prepoznatljiv život u sadanjam vremenu, čiji jedan odabran delić obuhvata fabulu romana »Mesečeva berba« Radovana Ždrala.

Roman modernog romanesknog postupka, čitljiv, poetičan, zanimljivog fabularnog tkiva, dotiče usporedo, vešto objedinjena, dva vremena: vreme za kojim glavni junak traga, otkrivajući njegovo bogato spoljašnje lice i vreme u kojem traga za svojim ljudskim identitetom, za razlogom voljenja, sumnje, verovanja.

Glavni junak, skoro patrijarhalno omeđenih postupaka i nazora u svojoj ljudskoj čestitosti, sučeljava se sa činjenicom da u drugima život teče, sa svim svojim kovtalicima, bez zajazivanja, bez opreka i sam se, teško ali svesno, upušta u životok koji uslovljavaju ljubav, zanesenost, bezbrizje. Doživевši blagost ljubavi, sa vatraštinom u prsima, sa slatkim gorčinom neodumica, malih poraza koji ostavljaju duboke tragove, Janko Ercegovac otkriva bitnu, suštinsku vezu vremena u kojem jeste bićem i vremena u kojem jeste traganjem: sve se to već davno dogodilo u »Pratum Viride« i on, možda, živi jedan prepisan život u knjizi koja se ispisuje drugim pismenima.

Pisac, diskretno ali dovoljno tendenciozno nagoveštava poistovećenje lika Livije, simbola ženske lepote i nevinosti koja je kažnjena za svoje, tobožnje, neverstvo patriciju Amijanu Magilijanju Priskanu, sa likom glavne junakinje romana studentese La le, (pa i lika Dare, Jankove supruge) u nekim bitnim odrednicama večnih sudbina žena u vremenima: »Da li je to Livija, isto to prokletstvo nosila u sebi? Da li je za nju znao i Amijan, i ljudi njegovog vremena? Da li je ta tuđina i nepostojanost večni i nerešivi ljudski problem. Možda je Livija oduvek i zauvek bila: voda, zemlja, svetlost, život, smrt.«

Ovaj citirani pasus naznačuje neke bitne psihološke porive *Ždralovih* junaka. Ako je žena objedinjen fatum svih zemnih elemenata, sa urođenim prokletstvom stečenim činom rođaja, onda je svako veziva-

BRANKO POPOVIĆ: VERZIJE KNJIŽEVNOG DELA

Nolit, Beograd, 1975

Već prva knjiga Branka Popovića, *Romansijerska umetnost Mihaila Lalića* (Beograd, 1972), koja je monografski, na izuzetno studiozan način izložila književnu vrednost, značenje i strukturu romanesknog dela M. Lalića, posvedočila je da njen autor pripada, onom soju književnih izučavalaca, u nas malobrojnih, koji marljivo i znalački i sa uspehom nesumnjivo vrednim pažnje primenjuju u pristupu književnom delu niz novih metodoloških ideja i analitičko-intepretativnih postupaka. Ovaj soj će, koji je stasao upravo tokom ove decenije, za koju godinu, verujem, činiti čast jednoj, talo mladoj, nezreloj i često diletantskoj književnoj teoriji i kritici kakva se nedri našim šarom. I verujem da je tek njemu poveren snop istinskih mogućnosti da našu književnoteorijsku praksu poravna, bez suvišnih uvojnih kompromisa i pomodnih maskiranja, a autentičnim naporima i rezultatima, sa onom koja se razvija u najcenjenijim književnim kulturama Evrope i sveta. U svakom slučaju, on sasvim osnovano bude i takve nade.

Nemimoilazan doprinos toj nadi predstavlja, još više nego prvi, drugi teorijski rad Branka Popovića, *Verzije književnog dela*.

Polje kojim se rasprostire Popovićev pokušaj ne samo da gotovo uopšte nije bilo načeto u književnoteorijskom životu kod nas, nego ni drugde nije pokriveno u potpunosti, bar ne u onom vidu koji nam ova knjiga otvara. Činjenica je da se radovi na ovom području, izuzimajući tekstološke i bibliografološke poduhvate, mogu gotovo nabrojati na prste. Naime, pokušaj, celovitiji, sistematičniji, da se izloži projekat jedne teorije verzija književnog dela koja bi u bitnom pripadala *poetici* književnog dela predstavlja pokušaj, da rizikujem tvrdnju, od najšireg teorijskog i metodološkog značaja u okviru naših oskudnih poetičkih postupaka i opredeljenja.

Opredeljujući se za verziju kao problem poetike, Popović je neminovno morao da se pretežnije bavi, i time tačno ograniči polje svog rada, pre svega ispitivanjem verzija objavljenih dela, dakle sa autorovom voljom publikovanih verzija, dok je pojavu i pitanje za života autora nepublikovanih ili pak publikovanih uprkos autorove volje verzija ostavio *in abstracto*. Tek simultano postojanje objavljenih verzija dozvoljava da se verzija uzme i naučno prihvatiti kao predmet kritičkog istraživanja u metničkog htenja autora i književne vrednosti pojedinih verzija. Tek tada ukrštanje